

Hoe een stoep bij elke voordeur onze buurten menselijker kan maken

Ode aan de stoep

Fotografie: Evert van Moort

Stel je een buurt voor. Gedateerde flats strak in het gelid op kale grasvelden. De vele geparkeerde auto's staan eersterangs en ver-raden dat hier mensen wonen. Af en toe loopt iemand haastig over een galerij of trekt snel het gordijn dicht. Niemand spreekt je aan, niemand lijkt je te zien. Je bent op een alledaagse dag in een van de vele naoorlogse uitbreidingswijken van Nederland. Wijken uit de wederopbouwperiode, die op een efficiënte manier antwoord gaven op de woningnood. Met idealen als licht, lucht en ruimte die direct een kwaliteitsslag in de dagelijkse woonomstandigheden boden. En die, met de nadruk op individuele vrijheid, ook een belangrijke stap waren in de emancipatie en ontplooiing van zovelen.

Maar door de jaren zijn deze paradijzen van de middenklasse afgegleden naar wijken die het zwaar te verduren hebben. De een-zijdige woningvoorraad wordt steeds eenzijdiger bewoond, relatief vaak door mensen met de laagste inkomens en/of een zorgvraag. Onze maatschappelijke uitdagingen landen hier extra hard. Inwoners leven hier relatief korter en verkeren¹ langer in slechte gezondheid. Eenzaamheid² en kansenongelijkheid nemen hier alleen nog maar toe en de leefbaarheid staat onder druk. Bewoners voelen zich niet veilig, er is veel overlast en de sociale samenhang ontbreekt³. We zien in deze buurten een tekort aan verbinding.

Als architect denk ik na over onze fysieke leefomgeving en welke rol deze speelt in al deze maatschappelijke uitdagingen. Ik zie een duidelijk verband tussen de manier waarop deze buurten ontworpen zijn en de sociale problematiek van vandaag. Een verband tussen de toenemende eenzaamheid en de manier waarop bewoners elke dag thuishkomen. Tussen de dalende leefbaarheid en de steden-

Ianthe Mantingh

is architect bij Zijdekwartier architecten en verdiepte zich naast haar studie bouw-kunde aan de TU Delft ook in stadsociologie. Deze twee domeinen verbindt ze in haar werkzaamheden.

5

bouwkundige opzet. En tussen de overlast en vervuiling en de indeling van gebouwen. Ik zie dat het ontwerp van deze buurten de samenleving eerder kraakt dan maakt.

Gelukkig kan dit ook anders! We kunnen met onze gebouwen verbinding versterken, zodat deze de natuurlijke dragers worden van gemeenschappen. Een van de belangrijkste interventies die we kunnen doen is het faciliteren van contact. Vanuit contact ontstaat vertrouwen, saamhorigheid en hulp over en weer. Vanuit vriendelijk contact, een groet bij het langslopen, het openhouden van de voordeur of een praatje bij de lift kan er verbondenheid ontstaan, en idealiter een gemeenschap groeien.

Als wij willen bouwen aan een zachtere samenleving, moeten wij, iedereen die werkt aan de gebouwde leefomgeving, in elk project ruimte voor laagdrempelige ontmoeting maken, zowel in de buurt als in de gebouwen en op de stoep bij elke voordeur. Hiermee plaatsen we architectuur weer in het hart van de samenleving, daar waar ze hoort.

De stoep

De voordeur is de plek waar je elke dag thuiskomt, en elke dag de wereld weer in stapt. De overgang van je geborgen thuis naar de buitenwereld. Vanaf de drempel met je thuis in je rug voel je je gekoesterd en overzie je het buiten. Op de stoep bij je voordeur zet je de eerste stap in de samenleving.

Uit onderzoek blijkt dat 80% van de ontmoetingen in een buurt plaatsvindt op die stoep bij de voordeur⁴. Dus laten we beginnen met het maken van een stoep bij elk huis. Zodat iedereen de kans krijgt op een laagdrempelige en veilige manier contact op te bouwen.

De stoep is de plek waar bewoners plantjes neer kunnen zetten of een zitje kunnen maken. Even kunnen verblijven. En vanaf daar ontmoeting tussen burens en buurtgenoten plaats kan vinden. Juist in de buurten waar de leefbaarheid zo onder druk staat, kunnen we een groot verschil maken. Ik neem je mee naar drie voorbeelden van mijn bureau in Rotterdam, Schiedam en Leiden.

BREKERSVELD ZUIDWIJK, Rotterdam.

Flats na de renovatie.

Beeld uit VPRO reportage 'De wereld van Dutch Design', over de inclusieve samenleving, waarin lanthe Nadia Moussaid mee nam naar drie van haar projecten.

BREKERSVELD ZUIDWIJK, Rotterdam.
Flats voor de renovatie.
Foto: Zijdekwartier architecten

BREKERSVELD ZUIDWIJK, Rotterdam.
Flats na de renovatie.
Foto: Klarlicht

Zuidwijk Rotterdam

In het Brekelsveld in Zuidwijk Rotterdam voelden 15 jaar geleden veel bewoners zich onveilig, werd vuilnis vanaf de galerijen naar beneden gegooid en hadden burens vooral last van elkaar.

Tijdens de renovatie in 2011 hebben we niet alleen de flats opgeknapt, maar ook trappetjes gemaakt, van de onderste galerij naar het maaiveld. Een eenvoudige ingreep met een enorme impact. Één trappetje per maisonnettewoning, zodat de lange galerij veranderde in twaalf veranda's en de woningen grondgebonden werden. Twaalf stoepen, één bij elke voordeur. Een plek voor bewoners om even te zitten en een praatje te maken met wie er dan ook langsloopt.

Door deze veranda's lopen burens niet meer dicht langs de woningen en is het gevoel van privacy toegenomen. De gordijnen gingen open en sindsdien voelt de buurt veiliger. Door de trappetjes konden bewoners opeens direct op het gras voor hun huis komen, en groeide het eigenaarschap ervoor. Tuinkabouters werden neergezet en bloemen geplant. De directe verbinding tussen de woningen en het maaiveld zorgde voor een vriendelijke woonsfeer. De kinderen uit de flat gingen weer buiten op het gras spelen en burens gingen bij hun voordeur zitten kletsen met elkaar. In de flats is met de jaren een gemeenschap gegroeid. Met de stoepen bij de voordeuren gaven we bewoners ruimte en vertrouwen en legden letterlijk de verbinding. Wij faciliteerden contact. De bewoners doen de rest.

Brekelsveld Zuidwijk Rotterdam

Renovatie 54 woningen van Hef wonen

Jaar van renovatie: 2011

100 % sociale huur

Bijzonderheden: Tijdens het groot onderhoud van de flats is ook de leefbaarheid enorm verbeterd, met relatief simpele fysieke ingrepen.

WILTONFLATS

Galerij voor de renovatie.
Foto: Zijdekwartier architecten

WILTONFLATS

Galerij na de renovatie.
Foto: Michelle Muus

Wiltonflats Schiedam

Bij de Wiltonflats in Schiedam gingen we nog een stapje verder. Tijdens de renovatie van de drie galerijflats kreeg elke woning een stoep. Vóór renovatie was de smalle galerij anoniem en waren de gordijnen gesloten. Tijdens de casco-renovatie hebben we elke galerij verbreed, van de minimale 1,20 naar de ruime 2,20m. Bewoners kregen een extra buitenruimte bij hun woning én een plek om – zoals bewoonster Corine het zo mooi zegt – “te klessebessen met de burens”. De benodigde stalen kolommenstructuur gaf de galerij meer beschutting. Gordijnen gingen open, waardoor het knikje door het keukenraam mogelijk werd. Vanaf daar kunnen bewoners langzaam samen de contactladder beklimmen: vanaf een eerste oogcontact via een gesprekje groeit de gemeenschap.

Wiltonflats Schiedam

Casco renovatie 117 appartementen van Woonplus
Jaar van uitvoering: 2021-2024
100% sociale huur

Bijzonderheden: Vraag was tijdens de casco-renovatie de flats niet alleen bouwfysisch te verbeteren en de installaties te vernieuwen maar de flats ook meer seniorgeschikt te maken. Hiertoe hebben we ruimte voor ontmoeting gemaakt op de hele route van straat naar huis, in de nieuwe entreehallen en op de brede galerijen. De toegevoegde galerij voor de opgetilde begane grondwoningen maakte ook deze woningen toegankelijk en verbindt de woningen en de binnentuinen.

Sumatrahof Leiden

Ook in elk nieuw gebouw dat we maken kunnen we goed ruimte voor ontmoeting verankeren, beginnend bij de stoep bij elke voordeur. Zoals in het Sumatrahof in Leiden, waar 82 appartementen rondom een gezamenlijk hof komen te liggen. De leefgalerij is breed genoeg om te voorzien in privacy in de afzonderlijke woningen, en in een plek van ontmoeting voor elk huis. In dit project is de hele route van straat naar huis aangeprepen om ontmoetingen mogelijk te maken: een reeks van lichte ruimtes, die de mogelijkheid bieden om even stil te staan en een praatje te maken. Belangrijk in dit

SUMATRAHOF

Impressie van de brede leefgalerij.

Beeld Zijdekwartier: Zijdekwartier architecten

concept is dat we elk gebouw zien als een buurtje, in plaats van enkel een efficiënte stapeling van huizen. Keuzevrijheid is hierin essentieel: de bewoner kan kiezen welke route hij neemt en langs welke huizen hij vandaag loopt.

Sumatrahof Leiden

Nieuwbouw 82 appartementen in opdracht van Ons Doel

Bouwjaar 2023-2025

100% sociale huur

Bijzonderheden: In het Sumatrahof komt een mix aan bewoners te wonen, waaronder jongeren met een zorgvraag die hier wat extra hulp krijgen bij het zelfstandig leren wonen.

Wat we zien aan deze voorbeelden? Dat een gemeenschap vanuit vriendelijk contact altijd kan groeien, als deze maar de ruimte krijgt. Als we architectuur maar gebruiken waar ze voor bedoeld is: als ondersteunend aan de samenleving. Want gebouwen krijgen pas waarde in het gebruik dat ze faciliteren.

En moet dit overal? Het simpele antwoord is: ja. Zowel in renovatieprojecten – onder meer het toekomstbestendig maken van de naoorlogse woningvoorraad is een immens grote opgave waar we

voor staan – als in nieuwbouw is bouwen voor ontmoeting van groot belang. Zoals Teun Toebes, de verpleegkundige die zich inzet voor betere zorg voor mensen met dementie, het zo mooi verwoordde: "De armoede van onze welvaart is dat we denken elkaar niet meer nodig te hebben."⁵. Vroeg of laat hebben we elkaar nodig. Laat onze gebouwde omgeving de voorwaarden voor dit contact in zich dragen.

“Belangrijk in dit concept is dat we elk gebouw zien als een buurtje in plaats van enkel een efficiënte stapeling van huizen.”

Deze ode aan de stoep staat overigens niet op zichzelf. De stoep is een van de middelen die wij, ontwerpers van de leefomgeving, hebben om onze buurten vriendelijker en meer verbonden te maken. Ik zou ook een lofzang kunnen schrijven over de tussenmaat, of over de omweg, of over scharrelruimte. Maar laten we beginnen met de stoep bij elke voordeur en vanaf daar de olievlek van vriendelijk contact verder verspreiden. Zodat we vol vertrouwen een lievere en zachtere toekomst tegemoet gaan, in alle buurten en gebouwen die we rijk zijn. Mocht je meer willen weten over de handvatten die we hebben verzameld, bekijk dan onze publicatie Ontwerp voor Ontmoeten, op www.zijdekwartier.nl/ontmoeten.

VPRO-reportage

Tijdens een reportage van de VPRO, 'De wereld van Dutch Design', over de inclusieve samenleving, nam ik Nadia Moussaid mee naar drie van onze projecten, waaronder de trappetjes in Zuidwijk en de bouw van het Sumatrahof. De aflevering is nog na te kijken op https://npo.nl/start/serie/de-wereld-van-dutch-design_1/seizoen-3/de-wereld-van-dutch-design_8/afspelen. Of zoek op www.npo.nl/start naar lanthe.